

KAYGUSUZ ABDAL'IN ELİFNÂMESİ

Ferudun Hakan ÖZKAN*

Özet

Elifnâme, Türk edebiyatında bir anlatım tarzı olarak birçok şâir ve yazarın ilgisini çekmiş ve bu tarzda eserler verilmiştir. Arapçadaki yirmi sekiz veya Farsçadaki otuz iki harfin esas alınarak farklı konuların işlendiği elifnâmeler genelde manzum olarak yazılmış, ilk defa bu yazıda ele alınan Kaygusuz Abdal'ın Elifnâme'si ise şimdilik bu tarzın tek mensur örneği olarak ortaya çıkmıştır. Kaygusuz Abdal XIV-XV. yüzyıllarda Anadolu'da yaşamış bir Kalenderî şeyhidir. Bugüne değin yapılan araştırmalarda tasavvufi içerikli on üç eseri tespit edilmiştir ve bir cönkte yer alan Elifnâme'si ise ilk defa bu çalışma ile ortaya çıkarılmıştır. Bu yazıda, ele alınan Elifnâme vesilesiyle bütün varlıkları harflerin yorumuyla açıklayan Hurûflüğün, Bektâşî-Kalenderîler üzerindeki etkisi daha açık ve kuvvetli bir şekilde görülecektir. Bu çalışmada elifnâme tarzı ve Kaygusuz Abdal'ın Elifnâme'si ile bu eserdeki Hurûflik etkileri üzerinde durulmuştur. Çalışmaya konu olan Elifnâme, yazının sonunda çeviriyazılı haliyle verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Elifnâme, Kaygusuz Abdal, kalenderîlik, hurûflik

ELIFNÂME OF KAYGUSUZ WANDERING DERVISH

Abstract

Elifnâme has attracted the attention of a number poets and writers as a narrative style in Turkish literature. Elifnâme, committed on different subjects on the basis of twenty-eight and thirty-two letters are generally written in verse. However, for the first time, Elifnâme by Kaygusuz Wandering Dervish dealt with in this article has emerged an example of this style as the only prose. Kaygusuz Wandering Dervish is a sheikh who lived in Anatolia in the XIV-XV century. Thirteen works in mystical content have been identified up to now but his Elifnâme in a conk (poetry notebook) has been uncovered for the first time thanks to this study. In this paper, thanks to Elifnâme, the effect of Hurûfism on Bektashi-Kalenderî explaining all assets with the interpretation of letters has been seen more clearly and strongly. In this article, Elifnâme style and Elifnâme by Kaygusuz Abdal and the effects of Hurûfism have been emphasized in this work. The transcription of Elifnâme, the subject of the study, is given at the end of the study.

Keywords: Elifnâme, Kaygusuz Wandering Dervish, Kalenderîye, Hurûfism

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale/Türkiye, hakan_ozkan66@hotmail.com

Giriş

Seslerin yazılı olarak gösterilmesini sağlayan harfler tarih boyunca insanların ilgisini çekmiş, sadece sesleri sembolize etmekle kalmayıp gizli veya açık birçok kavramın da simgesi olmuştur. Mağara duvarlarına çizilen resimlerden başlayarak modern zamanlara kadar da bu işlevini devam ettirmiştir. Harfler, insanlık tarihinin pek çok devrinde insanoğlunun kendisine gizemli anlamlar yüklediği, kimi zaman evrenin kendisiyle açıklandığı, bazen bir simgenin, bazen bir imgenin aracı olduğu, bazen de Hurûflik gibi neredeyse bir din haline getirilen esrârengiz akımların temelini kendisinden aldığı çok girift ve karmaşık bir sistemin elemanlarıdır. Hemen hemen bütün dinlerde harflere dayandırılan gizemli yorum anlayışları vardır (Tökel, 2003: 11-12).

Yaklaşık dört bin yıl önce ortaya çıkan ilk yazı (harf) biçimleri bugünkü manada sesleri değil resim-yazı adı verilen özel işaretleri karşılıyordu. Bu yazı biçiminde her bir harf biçimi, aynı zamanda özel bir varlığın da adı olarak var olmaktaydı. Meselâ bir at resmi aynı zamanda at adlı hayvanı gösteriyordu. Resim-yazı döneminden (pictografic), basit çizgi dönemine (ideografic) geçişler olmuş, sonra da bu şekiller belli sesleri karşılayarak bir kavram veya varlığı karşılamaktan çıkıp birer sese dönüşmüştür (logografic). Mısır hiyeroglifi ve çivi yazılarındaki şekiller ilk zamanlarda zaten birer simge durumundaydılar (Tökel, 2003: 31). Bu simgecilik kadim medeniyetlerin birçoğunda gözlenebilecek bir tutumdur. Harflerle kavramlar ve sayılar arasında ilgiler kurularak ya Kabbala ve Hurûflik'te olduğu gibi bir düşünce ve inanç anlatılmış ya cifr ve remilde olduğu gibi gelecekte haber verilmiş ya da ebcedde olduğu gibi bir olayın tarihî, harflerin sayısal değerleri dikkate alınarak kelimelerle ifâde edilmiştir.

Harfler; şekilleri, noktalı ya da noktasız oluşları, çıkış noktaları, sedalı ya da sedasız oluşları, sayısal değerleri, gramatik özellikleri ve taşıdıkları dinî-tasavvufî anlamlar bakımından “ilm-i hurûf” adı verilen bir ilmin konusu olmuş ve bu konuda eserler yazılmıştır. Meselâ; Şeyhü'l-Ekber İbni Arabî, bu konuda *Kitâbu Esrâri'l-Hurûf*, *Kitâbu'l-Elif*, *Kitâbu'l-Bâ*, *Kitâbu'l-Mim* ve *'l-Vav* ve *'n-Nûn*, *Kitâbu'l-Yâ* adlı müstakil eserler yazmış, *El-Fütühâtu'l-Mekkiyye* isimli hacimli eserinin de 5, 20 ve 26. bâblarını da harf ilmine ayırmıştır (Kanık, 2000: 13). Özellikle tasavvufî açıdan bakıldığında harflerin ilmi (*ilmü'l-hurûf*) İslam tasavvufunun en terkibi ve en imâlî ifâde biçimlerinden birini içerir, çünkü bu ilim, izah edilemezden izah edilebilene geçişin en zor kipini temsil eder (Kanık, 2000: 11). Tasavvuf gibi remizlerin çok kullanıldığı bir alanda harfler, simgeleşme kapasiteleri bakımından önemli bir enstrüman olmuş, hatta simgenin de ötesine geçmiştir. Meselâ İbni Arabî'ye göre harfler birer soyut gösterge değildir, diğer varlıklar gibi bir ümmettir; onların da peygamberleri vardır; onların da şeriatleri vardır; onların da aralarında avam, havas, havassu'l-havas olanları vardır. Onlar da tıpkı insanlar gibidirler (Kanık, 2000: 14).

Elifnâme Nedir?

Harfler şekilleri bakımından edebî eserlere konu olmuş, daha çok da benzetmelik unsur olarak kullanılmıştır. Meselâ elif harfi, Divân şiirinde düzgünlüğü bakımından sevgilinin boyunun benzetmeliği, dal harfi eğriliği sebebiyle aşk derdiyle iki büklüm olmuş âşğın benzetileni olmuştur.

Bî-vefâlar içre bir ad ideyin didi meger
Ol elif-kad anun için kaddümi dâl eyledi

Kemal Paşazâde (Çelebioğlu, 1998: 610)

Bunların yanı sıra harflerin münhasıran konu edinildiği edebî eserler de vardır ki bunların genel adı “elifnâme”dir.

Elifnâmenin bir nazım şekli mi yoksa edebî bir tür mü olduğu belirlenmiş olmamakla birlikte, bu konu üzerine çalışmaları bulunan Nihat Öztoprak şöyle bir tanım getirmiştir: Elifnâme, mısra veya beyitlerin ilk harfleri alt alta getirildiğinde, elif'ten ye'ye alfabetik bir şekilde sıralanan, ekseriyetle aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün kalıbıyla ya da 11'li hece ölçüsüyle nazmedilen gazel, kaside, müseddes gibi farklı şekillerle yazılabilen, daha çok dinî ve didaktik konulu olmakla birlikte her konuda örnekleri görülebilen şiirlerdir (Öztoprak, 2006: 136). Elifnâmeler konusuna ilk olarak dikkat çeken Amil Çelebioğlu (1998: 605) Türk edebiyatında 100 civarında elifnâme tespit ettiğini söyler. Çelebioğlu'nun sözünü ettiği bu yüz elifnâmenin hepsi olmasa da konu hakkında söz söylenecek ölçüde elifnâme metinlerinin ve bunlar üzerine incelemelerin yer aldığı yayınlar yapılmıştır.¹ Öztoprak (2006: 136), 80 civarında elifnâme tespit ettiğini ve bunları değerlendirerek Türk Edebiyatında Elifnâmeler konusunu kitaplaştırmayı düşündüğünü dile getirmektedir.

Kaygusuz Abdal'ın Elifnâme'si

Yazımıza konu olan Kaygusuz Abdal'ın *Elifnâme'si*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Kütüphanesi'ne Serdar Bektaşoğlu tarafından bağışlanan ve B 81 demirbaş numarasıyla kayıtlı bir cöngün 147b-156a varakları arasında “*Der-Beyân-ı Elifnâme-i Kaygusuz Sultan*” başlığıyla yer almaktadır. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bugüne değin üzerinde çalışılan elifnâmelerin tamamı manzumdur. Kaygusuz'un *Elifnâme'si* ise bunların tersine mensurdur. Bu durumda elifnâmenin bir tür mü yoksa nazım şekli mi olduğu konusundaki belirsizlik de farklı bir boyut kazanmaktadır. Yukarıdaki tanımda geçen “*gazel, kaside, müseddes* gibi farklı şekillerle yazılabilen” ibaresinden anlaşılmalıdır ki elifnâme bir nazım şekli olamaz; yine yukarıdaki tanımda geçen “daha çok dinî ve didaktik konulu olmakla birlikte her konuda örnekleri görülebilen şiirlerdir” ibaresinden de bu ürünlerin bir tür olmadığını anlaşılmalıdır. Bu durumda elifnâmeler için “birtakım kavramları anlatmak için manzum/mensur tertip edilmiş harf lügatleridir” demek mümkün olabilir.

Kaygusuz Abdal, XIV. yüzyılın sonu ile XV. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Alâiye Sancak Beyi Hüsameddin Bey'in oğludur. An'aneye göre kendisi, on sekiz yaşında Elmalı'da Abdal Mûsâ'ya intisap eder, ona kırk yıl hizmetten sonra "icâzet" de alıp gönlü cûşa gelerek gönlünden konuşmaya başlar. Daha sonra kırk dervişi ile hacca gider. Döndükten sonra da Anadolu ve Rumeli'de birçok yeri dolaşır ve bir rivâyete göre Mısır'da bir rivâyete göre de Elmalı'da, tahminen 1444'te vefat edip şeyhinin yanına defnedilir (Güzel, 2004: 68-96). Aslında şeyhi Abdal Mûsâ gibi bir Kalenderî şeyhi olan Kaygusuz Abdal, halifelik makâmına yükseldikten sonra, Kalenderîliğin temel erkânından olan uzun seyahatlere çıkmış, belden yukarısı çıplak, saç, sakalı, kirpiği "kırkık" (kazınmış) bir "uryân derviş" olarak gezmiştir (Ocak, 1999: 88). Bektaşîliğin diğer bazı Kalenderî şeyhleri gibi, Kaygusuz'u da kendi bünyesine mâl ettiği bilinen bir gerçektir.²

Bektâşî geleneğinde önemli bir yeri olan Kaygusuz Abdal'ın tespit edilebilen eserleri şunlardır:

Manzum Eserleri: *Divân, Gülistân, Mesnevî-i Baba Kaygusuz (I,II,III), Gevhernâme, Minbernâme, Dolabnâme, Salatnâme.*

Mensur Eserleri: *Budalanâme, Kitâb-ı Miglâte, Vücûdnâme.*

Manzum-Mensur (Karışık) Eserleri: *Saraynâme, Dilgüşâ* (Güzel, 2004: 100–101).

Görüldüğü üzere Kaygusuz'un bugüne değin tespit edilebilen, elde olmasa bile isminden söz edilen "*Elifnâme*" isimli bir eseri yoktur. Kaygusuz'un *Elifnâme*'si, ilk defa bu çalışmayla gün yüzüne çıkmaktadır.

Tasavvufî Türk edebiyatında Kaygusuz mahlasını kullanan bir de Kaygusuz Vizeli Alaeddin vardır. Kaygusuz Vizeli Alaeddin'in de bir *Elifnâme*'si olmakla birlikte o, eserini manzum olarak gazel şeklinde kaleme almış ve;

"Bil eliften maksad oldur olasin Allâh ile

Bâ teberrûkle kılasın bâ-i bismillâh ile" (Gölpınarlı, 1932: 46)

beyti ile başlamıştır.

Ayrıca çalışma konumuz olan metnin başlığı "Der-Beyân-ı Elifnâme-i Kaygusuz Sultan" olup Bektâşî an'anesinde, eserlerinin isminde ve Menâkıbnâme'de Kaygusuz Abdal'dan çoğunlukla "Kaygusuz Baba", "Baba Kaygusuz", "Kaygusuz Sultan" ve "Kaygusuz Sultan Abdal" diye söz edilmektedir (Güzel 1983: 33). Halbuki Kaygusuz Vizeli Alaeddin için böyle bir unvan kullanıldığına dair hiçbir kayıt söz konusu değildir (bkz. Gölpınarlı, 1932:10-38; Kaçalın, 2005: 253-255). Bu durumda söz konusu mensur *Elifnâme*'nin Alâiye Beyinin oğlu Kaygusuz Abdal'a ait olduğu kesinlik kazanmaktadır. Ancak metinde "ye" harfiyle ilgili yorumlar yapıldıktan sonra devam eden kısımda "...ve dahı Kaygusuz Sultan buyurur..." denmesi, bu eserin Kaygusuz tarafından dikte ettirildiğini, yahut o konuşurken bir müridi tarafından not alınmış olabileceği ihtimâlini akla getiriyor. Eserin böyle yazılması ihtimâlinde ve

metindeki sembolik anlatımdan dolayı zaman zaman, “Tā geldi. Ten bātınun zāhiri bilüp herhâlde ziyâ şey’den zâhir eyleye haqîkat(e) nâzır ola.” cümlesinde olduğu gibi cümlenin anlamına ulaşmak güçleşmektedir. Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin görüldüğü metinde, yer yer belirtme hal eki -i hemze ile gösterilmiştir. Metnin en sonunda “Beyt-i Hakîkat” başlığıyla verilen kısım, beyitler halinde ve kafiyeli olsa da vezinsizdir.

Elifnâme’nin Muhtevâsı

Yukarıda belirtildiği üzere bir Kalenderî olan Kaygusuz Abdal, XV. yüzyılda Anadolu üzerinden Rumeli’ye geçen Hurûfilîğin Anadolu’da etkilediği ilk isimlerdendir (Ocak, 1999: 88). *Vücûdnâme* adlı eserinde Âdem’in vücûdundaki organları harflerle ifâdesi tipik bir Hurûfî yaklaşımı olmamakla birlikte (Usluer, 2009: 179) yazımın konusu olan *Elifnâme*’de bu etkiyi tam olarak görmek mümkündür. Bütün varlığı harflerle izah eden Hurûfilik’te 28 ve 32 harf önemli bir yere sahiptir. Bu itikâda göre mevcûdâtın zuhûru, yani Hakk’ın bütün tecelliyâtı ses ileler. Ses her şeyde mevcuttur. Sesin tekâmülünden söz ve lisan meydana gelir. Bu da ancak insana mahsustur. Sesin ve sözün aslı ise harftir. Bu yüzden harfler kutsaldır. Kur’an Arapça olmakla 28; Fazlullah’ın *Câvidânnâme*’si de Farsça olmakla (“pe, çe, je, ge” harflerinin ilavesiyle) 32 harf ihtivâ etmektedir. Dolayısıyla bu harfler ve rakamlarla çeşitli tasavvufî mâhiyetteki hususlar, namaz, oruç, hac vs. gibi İslamî emirler ve mevzûlar tevil ve izah edilmeye çalışılmış, aynı zamanda harfler sembolik karakterler de kazanmıştır (Çelebioğlu 1998: 603). *Elifnâme*’de Arap alfabesinde yer alan 28 harfe ilâve olarak “lâmelif” de bir harf sayılarak 29 harfe ilişkin yorumlar yer almaktadır ki burada ilgi çekici olan husus, metinde “...Fazlullâh’ın hâlini fark eyleye...”, “Sıfât-ı Zü’l-celâl kiblesinin iki cihânı zât burhân olmadan *bist u heşt ve si vü du ve pâ ve çâ ve jâ ve gâ*’dandır” gibi ifadelerden anlaşılacağı üzere, yoğun bir hurûfî etkisi görülmesine karşın “pe, çe, je, ge” harflerine ilişkin ayrı yorumlar bulunmamasıdır.

Metin “Ey tâlib bil ki...” ibâresiyle başlar. Bu, tâlibe tarikat âdâbına ilişkin bilgi vermeyi amaçlayan ibâreden sonra elifbânın ilk harfi elif’e ilişkin yorum yer alır:

Elif Allâh’a işâret etmektedir, Evvel demektir ve müstakimdir yani dosdoğrudur. Hurûfilere göre de *elif*’in ebceddeki değeri “bir”dir ve Allah’ın zâtının vahdetine delâlet eder. Nasıl ki Allah her şeyin evvelidir, *elif* de Allah’ın isim ve sıfatlarının mertebesi olan harflerin evvelidir. İkinci olarak, elifin şekli düzdür ve bundan dolayı sırât-ı müstakîme benzer ki Allah’ın makâmıdır, çünkü âyette Hz. Hûd: “Benim Rabbim, hiç şüphe yok ki sırât-ı müstakîmedir.” (Hud 11/56) demiştir (Usluer, 2009: 201). Kaygusuz’a göre *elif*’in bütün harflerle ilişkisi vardır. Bu ilişki Hurûfilere şöyle açıklanır: Elif’in⁽¹⁾ eczâsında 3 harf (فل) vardır. Bu üç harfin eczâlarında ise toplam 8 harf (ف م ل فل) ortaya çıkar. Bu 8 harf cennetin 8 kapısına işaret eder. Ayrıca bu 8 harfin her biri 4’er unsurdan oluştuğundan toplamı 32 eder ki, bu da 32 ilâhî kelimenin (harfin) elif harfinde munderic olduğu anlamına gelir. Elif’in husûsiyetine ve efdâliyetine dördüncü delil, tüm harflerin şekillerinin elif’in eczâsındaki harflerde (فل) mevcut olmasıdır ki, bu şekiller düz (ل), kıvrık (ل) ve dairesel (ف) dir (Usluer, 2009: 201-202).

Be harfi beden ve Âdemle ilişkilendirilir; çünkü hadîs-i şerîfte “Allah Âdem’i kendi sûretinde yarattı.” denmiştir. *Be*’nin altındaki nokta (ب) insanın başı ve ruhudur; çünkü Hicr sûresinin 29. âyetinde “Onu düzenleyip içine rûhumdan üflediğim zaman...” buyrulmuştur ve yine hadîs-i şerîfte “Allah mahlûklarını karanlıkların içinden yarattı sonra onları nûruyla nurlandırdı.” buyrulduğu için her şey noktanın nûrundan ibâettir. Burada Hz. Ali’ye atfedilen “Ben *be*’nin altındaki noktayım.” sözü hatırlatılır. Nokta, bilindiği üzere Hurûflikte önemli bir yere sahiptir. Hurûflere göre Allah’ın, peygamberlerin kelâmının aslı ve bütün mevcûdâtın bilfiil ve bilkuvve sesleri 32 harfin dışında değildir. Birbirinden hiçbir farkı olmayan ve birbirinin zâtlarında aynı olan tüm bu harflerin aslı da bir noktadır. Nitekim hattat yazmaya başlarken kalemını koyduğunda önce bir nokta oluşur. Kalemını kağıttan kaldırmadığı sürece diğer bir nokta oluşmaz, yani tamamladığı harfin aslı bir noktadır veya kalemını kaldırsa bile koyduğu ikinci nokta da yine birincisinden farklı değildir ki bu noktaların birleşmesinden harf oluşur. Asıl olan ilk noktadır, diğerleri onun tekrarıdır. 28 veya 32 kelimenin aslı da bir noktadır. Eğer o noktayı 32 kelimedenden ayırırsak, kelime de ortadan kalkar (Usluer, 2009: 184). Bu durumda Hz. Ali’nin “Ben *be*’nin altındaki noktayım.” sözü, bütün varlıkların esas bir cevherdir ve ben o cevherim anlamına gelir. Hz. Muhammed’e atfedilen ancak hadîs kaynaklarında sahih olmadığı belirtilen (Güzel, 1983: 161). “Ben ilim şehriyim, Ali de o şehrin kapısıdır.” sözü de şöyle yorumlanır; şehirden murad vücud, kapıdan murad can(rûh)dır, ki o da Bismillah’ın *be*’sinin noktasıdır. Bu durumda Hz. Muhammed nefes ve cism yani zâhir, Hz. Ali ise rûh yani bâtındır. Ali, şehrin kapısı olduğuna göre, evlere kapılarından girilmesini emreden Bakara suresinin 189. âyetiyle birlikte düşündüğümüzde, ilim şehrine de kapısından, yani noktadan girmek gerektiği sonucuna ulaşırız. Bu da demek olur ki noktanın ne olduğu bilinirse, Ali de bilinir, ondan sonra Hz. Muhammed ve Allah da bilinir, on sekiz bin âlemin esrârı da bu noktadadır (Usluer, 2009: 187).

Te’ye gelince *te*, tendir ve Havva’ya işârettir. *Te*’nin iki noktası vardır (ت), *te* Havva’ya işaret ettiğine göre nokta ile Havva cem olmuştur. Bu durumda nokta yani Hz. Ali, Havva yani Hz. Fâtıma ile Rahman sûresi’nin “(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar.” mealindeki 19. âyetinde dendiği gibi cem olur ve Hasan ve Hüseyin zuhûra gelir.

Se ile birlikte Şit Peygamber hâsıl olur. Tahkik ehli katında *se* (س) harfinin üç noktası kalmıştır, Bu noktalardan biri Allah’ın zâtını, ikincisi sıfatlarını, üçüncüsü fiillerini temsil eder. İmam Cafer-i Sâdık bu konuda şöyle söylemiştir: “Allah zâtı bakımından tektir, sıfatlarıyla kuşatmıştır, fiilleriyle çoktur.”

Cim, noktayı karnında (ج)) yani bâtununda gösterdi. Hak cemâliyle cemiyet hâsıl oldu. Bütün noktalar Zât’tan ortaya çıkmıştır.

Hâ, noktasız olduğu için noktayı gizleyerek hâl diliyle cemâl ve kemâlin zevâl bulacağına Hak tarafından kararlaştırıldığına haberini verir.

Hi, Şâh’ın söylediği gibi bütün âlemi hayrette bırakan noktayı başının üzerinde gösterip hakikat haberini verir. Burada hı ile yazılan haber (ر-ب-خ) kelimesi vurgulanmıştır.

Dal, şekil bakımından eğik (د) olduğu için, âlemin halini görüp varlıktan vazgeçerek belini bükmüş ibâdet eden âbid bir derviş gibi düşünülmüştür.

Zel, noktayı başının üzerine almış (ذ) zel ile yazılan zıkr ve zâkir (زكاذ - ركذ) kelimeleriyle ilişkilendirilmiş, daima Hakk'ı düşünüp onu zikreden bir derviş gibi görülmüştür.

Re, re ile başlayan rahmet, Rahmân, Rab ve rıza kelimeleriyle ilişkilendirilerek şöyle tarif edilir: Rahmet-i Rahmâniye'ye ve Rabbine rıza göstererek şeklen olduğu gibi (ر) boyun eğmiştir.

Ze; ze ile başlayan ziver, zîr ü zemin, zevâl kelimeleriyle ilişkilendirilir. Dünyanın süslerinden ayrılıp yer altında son bularak mücâhede edilecek yere gelmeye işaret eder.

Sin, saadet ve selâmet ümidiyle İlâhî sırrı görünce sevinerek hayran olur, kendi sırrını saadetin sırrı etmiştir.

Şin, mutluluk için şükredip şâkir ve zâkir olur; şevk ve zevkle, lanetlenmiş şeytana aldanmaz ve haline boyun eğer.

Sad, gönlünü sıfatlara açar, gönül rahatlığı içinde temizlenerek kederlerden kurtulur.

Zad, zabt etmekle ilgilidir; kalbin sabrını, zarûrî olarak zad'ın dizginiyle zabt eylemek gerekir.

Ti ile ilgili yorum şudur: Tenin, yani bedenin, bâttının zâhiri olduğunu bilip bir şeyden ziyâ çıkarıp hakîkate bakmak gerek.

Zı, öyle bir ışıktır ki, marifet isteğiyle derde derman olup karanlıkların karanlığını Rabbânî feyizlerin ışığıyla aydınlatır.

Ayn, zı'nın ziyâsıyla aydınlanandır. Hz. Ali "Aynu enâmi gaynun" demiştir. Kaygusuz Abdal *Vücûdnâme*'sinde harflerle organlar arasında benzerlik kurarken "... iki gözleri biri ayundur ve biri gayndur..." (Güzel, 1983: 141) der. Burada da *ayn* ve *gayn* ile insanın iki gözüne işaret etmiş olabilir.

Fe ile kapılar fetholur, Fazlullah'ın hali fark edilir.

Kaf gelince kudret ve kanâat kâim olur, yakınlık makâmıdır, dâimî olmalıdır.

Kef, yetinmektir, kararı bilmektir, kibrden uzak olmaktır. Kef ile ilgili "Kün feyekün" ayeti vardır.

Lâm, "Lâ fetâ illâ Ali" sözündeki "lâ" gibi yokluk mânâsındadır. Vücûdu yok bilmek gerekir. Lâm elifine gider; elif zât, lam sıfattır, sıfattan zâta gitmek gerekir.

Mim, mürşid-i kâmil Hz. Muhammed'e işârettir. Onun emriyle yaşayıp ömrünü boşa geçirmemektir.

Nun, "Kün feyekün" âyetinde bulunması sebebiyle noktanın mazharı olmuştur, bu âyette "Ol der ve olur." denmesinden dolayı kef ve nun, âlemin yaratılmasına sebeptir. Nun'un noktası âlemin sultânı ve nefis bilgisidir.

Vav, varlığın zuhûrdan uzaklaşarak, kendi isteğiyle fenâdan geçip Hak varlığına ulaşmasıdır, şeş cihetten (alt-üst, sağ-sol, ön-arka) yani şehâdet âleminden çıkmasıdır.

He, Hû'ya yani Allah'a delâlet eder. Kur'an'da buyurulduğu üzere büyük bir ahlâk üzerinde olan (Kalem 68/4) Hz. Muhammed hümâdır. Ebced hesâbında he'nin sayısal değeri 5'tir, bu da hamse-i âl-i abâ yani Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir. Hakk'ı bilip O'na ulaşmaktır.

Lâmelif, Arap alfabesinde müstakil bir harf değildir. Ancak lâmelif, Hurûfî düşünce sisteminde çok değişik şekillerde tevil edilir. Kaygusuz da Hurûfîler gibi lâmelif’i kâim-i makâm olarak ele almıştır. Hurûfîlikte lâmelif’in kâim-i makâm oluşu şu şekilde izah edilir: Câbir’den nakledilen bir hadiste Câbir, Hz. Muhammed’e, Hz. Âdem’e indirilen kitabın ne olduğunu sormuştur. Hz. Peygamber “hurûfû’l-mu’cem” yani alfâbedeki harfler demiştir. Câbir kaç tane olduğunu sorunca Hz. Peygamber 29 demiştir. Hadisin devamında da lâmelif’in (ل) bir harf olduğu ve Allah’ın onu Hz. Âdem’e bir sahifede 70 bin melek ile indirdiği söylenmiştir. Buradaki lâmelif bir harf olmakla birlikte aslında eczâsındaki (م ل ف) tekrarsız 4 harf (ف م ل) nedeniyle 4 mu’cem (noktalı) harfin kâim-i makâmıdır ve Fazlullah’ın nutkündeki 4 harfin (چ ج ڭ گ) yerine gelmiştir (Usluer, 2009: 195). Hadis kitaplarının hiçbirinde yer almayan; ama Hz. Ali’yi sevenlerin ortaya attıkları sözlerden biri olması muhtemel (Yılmaz, 1992: 101) “Etin etimdir.” sözü de Hz. Ali’nin enbiyâdan sayılacağına delili olarak görülmektedir. Lâmelif, sırat canbâzının Hak varlığı mertebesine ulaşma sıfatıdır; çünkü lâmelif vahdetin, Hak’la bir olmanın kaynağıdır. Hallâc-ı Mansur’a göre, vahdet bilgisini her kim ki lâmelif’in dışında ararsa küfre düşer (Usluer, 2009: 110). Hz. Ali: “Elif’in noktası be’ye, be’nin noktası te’ye, te’nin noktası se’ye vasıl oldu demiştir. Bundan şu anlaşılmalıdır; elif vücûd-ı mutlak yani Allah, be hidâyet noktası yani hidâyete erdirici anlamındaki Hüdâ ismiyle yine Allah’tır. Se’deki üç noktadan biri hidâyete yâni Allah, ikincisi nübüvvet yani Hz. Muhammed, üçüncüsü velâyet yani Hz. Ali’dir.

Ye’nin iki noktası vardır; bunlardan biri evvel biri âhir anlamındadır. Kemâlini tamama erişirmektir. Özünde olan akıl, sol tarafında olan heveslerindir, görme gücü azalır. Derviş şunu bilmeli ki, be’nin noktasına hizmet etmeli, karşı çıkmamalı. Beş özellik zâhirde, beş özellik de bâtındadır; izzet ve insân-ı kâmil denilen de budur.

Bundan sonra Nesîmî’nin bir beyti zikredilerek yorumlanır:

Ey Nesîmî kimse bilmez bu muammâ sırrını

İki nokta üç hurûf dört kitâb andan çıkar

Bu beyitteki iki nokta, ye’nin iki noktasıdır ki bunlardan biri rûh yani İmâm Ali, diğeri nokta-i cesed yani Hz. Muhammed’dir. Üç harf “ayn, lam, ye”dir. Aslında bu Ali ismini oluşturan harflerdir (ع ل ا) ki bunlarla şu anlatılmak isteniyor: “Ayn’dan geliriz, lam’da geldik, ye’de gideriz.” Bu ibâreyi: “Allah, Ali suretinde tecelli ettiğine göre, Ali ismini oluşturan üç harfi kullanarak “Allah’tan bu dünyaya geldik ve yine ona döneceğiz.” şeklinde anlamak da mümkündür. Hacı Bektaş Velî şöyle buyurur: “Vücûd câmi gibidir, o câmide imam Muhammed, mihrâb Ali gibidir.” Vasiyetnâmesinde de “Ceddîm Muhammed’dir, cim’in noktası Ali, cismi ise Muhammed’dir.”

Metnin bundan sonraki kısmında Muhyiddin Arabî’nin harflerle insan organları arasında kurduğu benzerlikler, Hz. Ali’nin daha önce söz konusu edilen “Ben be’nin altındaki noktayım.” sözü ve yorumu tasavvuf ve tarikat âdâbına ilişkin birtakım bilgiler söz konusu edilmektedir.

Sonuç

Bir cönkte yer alan *Elifnâme* metni üzerinde yaptığımız inceleme sonucunda şunları söyleyebiliriz:

Şimdiye kadar üzerinde çalışılan elifnâmeler hep manzum olup ilk defa mensur bir elifnâme ortaya çıkmıştır. Bu vesileyle şimdiye değin herhangi bir edebî tür ya da şekil olarak tanımlanamayan elifnâmeler, “Alfabenin her harfi esas alınarak çeşitli düşünce ya da inançların manzum ya da mensur olarak dile getirildiği harf lügatleridir.” şeklinde tanımlanabilir.

Alevî-Bektâşî geleneğinde ve edebiyatında önemli bir yere sahip olan Kaygusuz Abdal’ın, hakkında şimdiye kadar yapılan çalışmalarda ulaşılamamış *Elifnâme* adlı küçük bir eseri daha olduğu ortaya çıkmıştır.

Kaygusuz’un *Vücûdnâme* adlı eserinde harflerle insan organları arasında benzerlik kurması Hurûfî bir tavır olmaktan çok, meselâ İbni Arabî’de de rastlanabilen bir tavırken, *Elifnâme*’den Kaygusuz Abdal’ın bir Hurûfîlik müntesibi olmasa da Hurûfî felsefesinden etkilendiği anlaşılmaktadır.

//147b//Der-Beyân-ı Elif-nâme-i Kaygusuz Sultân Kudûse sırrehû

Bismi’llâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm el-ḥamdüli’llâhi rabbi’l-’âlemîn ve’s-şalâtü ve’s-selâmü ‘alâ Muḥammedin ve âlihi ecma’in. Ey tâlib bil ki;

Elif Allâh’a işâretdür ya’ni âhirine varınca cem’-i hurûfile ülfeti vardır. Anuñçün elif dirler. Evvel dimekdür. Müstakîmdür. Zâtu’llâh el-ḥamdüli’llâhi rabbi’l-’âlemîn besleyicidür.

Bâ bedendür, Âdeme işâretdür. Nitekim “*Ḥaleka’llâhu te’âlâ Âdeme ‘alâ şüretihî.*”³ Altındaki nokta başdur ve rûhdur. Nitekim “*Ve nefahtü fihî min rûhî*”⁴ Ḥâk te’âlâ buyurdu ve ḥâzret-i resûlü’llâh dahı buyurdu: “*İnna’llâhe ḥaleka’l-halka fi zulmetin şümme reşşin ‘aleyhim min //148a// nûrihî.*”⁵ ya’ni nokta nürından ‘ibâretdür. Nitekim İmâm ‘Alî buyurur: “*Ene nuḳtatün taḥte’l-bâ.*”⁶ didiği oldur. Elif mertebe-i ‘Alî nokta-i cândur ve cümle eşyânuñ aşlı benüm dimekdür. Nitekim zâhir ḥâkdur ve celâl-i Ḥâk ve bâtın cemâl-i Ḥâk. Nefes ve cism Muḥammed, rûḥ ‘Alî, kemâl-i bâtın ‘Alî. Nitekim buyurur: “*Ene medînetü’l-’ilmi ve ‘Aliyyun bâbuhâ.*”⁷ Şehrden murâd vücûd, bâbdan murâd cândur ki ol nokta-i bi’smi’llâhdur. ‘İnâyet her kime kim yüz tutsa ‘işyân hicâb u niḳâb olmaz. Ol şems-i ḥâḳîḳî toğduḳda perde-i zulmet hicâb olmaz. Zîrâ ferd-i mücerred ve zât-ı Bârî’dür.

Tâ tendür. Ḥavvâ’ya işâretdür, bâ”nuñ şol yanunda zuhûr buldı. //148b// Nokta Ḥavvâ ile cem’ oldı ve ‘Alî ile Fâtıma. Nitekim buyurur: “*Merace’l-bahreyni yeltekıyân.*”⁸ ya’ni Hasan ile Hüseyin zuhûra geldi ḥâḳîḳîde bir bir geldiği gibidir.

Şâ zâhir oldı. Nokta rûḥ oldı. Şîr peygamber ḥâşıl oldı. Muḥâḳḳıklar katında üç nokta kaldı. Biri nokta-i zât, ikinci nokta-i şîfât, üçüncü nokta-i ef’âldür. Nitekim İmâm Ca’fer-i Şâḳḳ buyurur: “*Vâḥîdün bi’z-zât, muḥîḳü bi’s-şîfât, keşîrû bi’l-ef’âl.*”

Cîm geldi. Cîm noktası çıḳdı, cemâliyle cem’iyyet ḥâşıl oldı. Nokta(yı) bâtınında gösterdi. Saña ma’nâ-yı cümeldür dimek, ya’nî cümle nokta Zât’dan zuhûr buldı dimekdür.

Hâ geldi nokta(yı) gizledi. Lisân-ı hâliyle haber //149a// virdi ki cemâl (ü) kemâlün bula, zevâli ‘aķabince muķarrer-i hâkdür.

Hâ geldi. Hâķīķat haberin virüp nokta(yı) baş üzerinde gösterdi, cümle ‘âlemi hayrette bıraķan bu noktadır. Şâh buyurdi.

Dâl geldi ve bu ‘âlemün hâlini gördi, varlıķdan el yudı, belin bükdi, hayrete daldı, ‘âbid oldı ‘ibâdete yüz tıtdı.

Zâl nokta(yı) baş üzre aldı, zâķir oldı, zıķre meşğul oldı. Dâ’imâ zıķr (ü) fikri Hâķ oldı.

Râ geldi raķmet-i raķmâniyye ve rabbisine rızâya boyun urdı.

Zâ geldi. Zîver-i dünyâdan geķüp zîr-i zeminde zevâl bulacaķın dâr-ı fi’liye mücâhedeye geldi dimekdür.

Sîn geldi. Sa’âdet //149b// ü selâmet ümîdiyle sırr-ı İlâhiyyeden mesrûr u hayrân oldı ve sırr-ı sa’âdete geķdi ve sırr-ı sîn dimekdür, kendi özin sırr idüp geķe.

Şın geldi, ya’ni şâda şüķr ile şâķir ü zâķir olup şevķ ü zevķ idüp Şeytâna la’in ü kibre aldanmayup hâline muķî ola.

Şâd geldi şıfâta dil hâne idüp şaffet-i şafâda şâfi ola ve kûdürâtdan âzâd ola.

Zâd geldi. Zâbı ma’nâsıdır. Şabr-ı ķalbün bi’z-zarûrî licâm-ı zâd ile zâbı eylemek gerekdür.

Tâ geldi. Ten bâķnuñ zâhiri bilüp herhâlde ziyâ şey’den zâhir eyleye hâķīķat(e) nâzır ola.

Zâ geldi //150a// Ya’ni taleb-i ma’rifetile derde dermân zulmet-i zulümâtuñ ziyâ vü rûşen-i füyuzât-ı Rabbâniyle gülşen eyleye, ziyâdur.

‘Ayn geldi. Ya’ni bu ziyâ ile rûşen ola ‘ayndur. Hâzret-i İmâm ‘Alî buyurur:”‘Aynun enâmi ğaynun.” Enâm-ı ğayn üstine ğayrı yokdur. Ya’ni ğayret-i Hudâ arıdup ķarîb-i da’vet için gönderilmişdür. İrşâd sorsañ be-her-ân.

Fâ geldi. Fetĥ-i bâb olup Fazlu’llâh hâlini fark eyleye ve noķşân işlerden ya zevķ ola lezzet-i ma’ârif ola dimekdür.

Ķâf geldi. Ķudret kanâ’at ķâ’im ola. Maķâm-ı ķarîbdür, dâ’im ola ya’ni kanâ’at-i devrün külli ya’ni cümle-i //150b// ‘âlem ola.

Kâf geldi. Kifâyedür, ķarârîñ bilmekdür, kibrden ayrı olmaķdur. Kün emrine nitekim “*Kün feyekün*”⁹ âyet geldi.

Lâm geldi. *Lâ fetâ illâ ‘Alî*¹⁰ ya’ni yokluk ma’nâsıdır, vücûdın yok bile. Lâm elifine gider. Biri zât ve biri şıfât. Şıfâtdan zâtı bulmaķdur.

Mîm geldi. Mîhr-i mürşid-i kâmil Muĥammed kelâmına kelâmdur, emriyle, ‘irfânile ‘ömrün hebâya virmemekdür.

Nûn geldi. Nişân be-nişân gibi *Kün feyekün* âyetiyle noķtaya mazhardur. Zîrâ kâf nûn ‘âlemi bünyâd eyledi ve noķta-i nûn cism-i cân-ı ‘âleme sulţândur ve ma’rifet-i nefsdür.

Vâv //151a// geldi. Varlıķ zuhûrıdan dür, fenâdan ihtiyâriyle ‘ubür idüp Hâķ varlıķına vâķı’ olmaķdur. Şeş cihâtdan çıkmakdur.

Hâ geldi. Hûdur. hulķı’l-‘azîm hümâdur. Tarîķ-i Muĥamed ‘Alî ile pervâz idenler ve sâzıdır hisâbda hî hâzret-i ĥamse-i âl-i ‘abâdur, bilüp ulaşmakdur.

Lâmelif geldi. Ķâ’im-i maķâmdur. Muĥammed ‘Alî enbiyâdan “*Laĥmüke laĥmi*”¹¹ ma’nâsıdır. Ve lâmelif büyükdür ‘ubür idüp şırât cân-bâzi Hâķ varlıķına mertebe-i pervâzı lâmelif şıfâtıdır. Mertebe-i zinde-i İlâhî-i İlâhiyye ya’ni şıfât-ı zât

zāta irmekdür //151b// Nitekim İmām ‘Alī buyurur: Elif bī tī sī, elifiñ noqtası bī’ye vāşıl oldı . Bī’niñ tī’ye tī’niñ sī’ye vāşıl oldı. Üç noqta oldı ki elif vücūd-ı muṭlaqdur. Bā noqta-i hidāyetdür. Sī’deki üç noqta biri hidāyetdür, biri nübüvveddür, biri velāyetdür ve’s-selām. Bu cesedde ki biri Haḡ biri Muḡamed biri ‘Alī’dür. Nitekim buyurmuşdur: Elif bī tī sī oldı. Şifāt-ı zū’l-celāl kıblesinüñ iki cihāmı zāt burhān olmadan bist u heşt ve si vü du ve pā ve çā ve jā ve gā dandır.

Yā geldi. İki noqta gösterdi. Hikmet-i İlähī budur ki biri evvel biri āhir //152a// noqtasıdır. Evvel āhir oldur, bir olur. Kemālün külliye irişdirmekdür. Bu işāretdür ‘aynında olan ‘aqlıdır, yesārında olan hevādur. Dīdede kudret düşer. Şol ki bildi noqta-i bā’nuñ hıdmetiyle muḡalefet itmeye ve bī-hisābda otura. Beş ḡaşa zāhir ve beş ḡaşa bātındur. İşte ‘izzet ve insān-ı kāmīl didiği oldur. Nitekim yā’nuñ iki noqtası biri evvel biri āhirdür. Nitekim ḡazret-i Nesīmī Sultān buyurur:

“Ey Nesīmī kimse bilmez bu mu‘ammā sırrını

İki noqta üç hurūf dōrt kitāb andan çıkar”

ya’ni iki noqta-i yā’nuñ biri ol rūḡdur ki İmām ‘Alī’dür ve biri āhirdür ki noqta-i ceseddür //152b// ki Muḡammed ‘aleyhi’s-selāmdur. Üç, üç ḡarfden murāddur ki ‘ayn, lam, ye’dür. Ya’ni ‘ayn’dan gelürüz, lam’da geldik, yā’da giderüz. Nitekim Hünkār ḡacı Bektāş-ı Velī buyurur: Vücūd cāmī’ gibidür, imām Muḡammed gibidür, mihrāb ‘Alī gibidür. Ve naşīḡat-nāmesinde buyurur ki: Ceddüm Muḡamed’dür, cim noqtası ‘Alī cism Muḡammed’dür, kemāl-i ef’ālüm ‘Alī’dür. Nitekim buyurmuşdur: Şalātu’ş-şer’ şalātu’l-‘avām şalātu’ṭ-ṭarīkat pīre hıdmet şalāt-ı ma’rifet kendi özin bilmek şalāt-ı ḡaḡīkat ḡaḡk’a teslīm olmaḡdur ve kendi vücūdında ḡaḡk’ı bulmaḡ ve işbāt itmekdür. İmdi Muḡyi’d-dīn ‘Arabī buyurur: Baş mīm gibi müdevverdür, iki eli //153a// ḡā’ya beñzer ve göbegi mīme beñzer ve iki ayağı dāla beñzer. Pes cümle insān Muḡammed gibidür, anuñ sırrıyla sırlanursuñ. “levlāke levlāk”¹² aña söylenür. Zīrā sen olmasayduñ cihān daḡı olmazdı, ele geldiginden ne bellü olurdu. İmdi ḡaḡīkatde Muḡammed ‘ayn-ı Aḡmed’dür ‘ayn-ı aḡadiyyet aḡaddur.

Beyt:

Eḡad Aḡmed’dür ammā mīm ider fark

İki ‘ālem o bir mīm içredür ḡarḡ

İmdi bilmek gerek ki insan lafzatu’llāha maḡzar düşmüşdür. İḡlāş tefsirinde yazar bir ve iki ḡollar iki elife beñzer ve iki ayağı lāma beñzer ve şol ayağı lafzatu’llāha beñzer ammā başı gitmeyince //153b// ölmez, zīrā başı ol noqta-i ḡaḡīkatdür ve nice insān lafzatu’llāh maḡzarlarıdır. Ve ḡazret-i Şāḡ-ı Velāyet vaşıyyet-nāmesinde buyurur: “*Ene nuḡṡatün taḡte’l-bā*” ya’ni bā’nuñ altında noḡṡayım diyü buyurmuşdur ve ol noḡṡadan murād şehvet olup ana rahmine düşdüğü yire elif gibi müstakīm olup ve vücūdun bā oldı ve başın ol noqta-i ḡaḡīkat oldı ve sā’ir a’zālar hurūf oldı. Başdan ayaḡa kelāmu’llāhsın ve besmelenüñ sırrısın, seni bilmek yiter dimekdür. Zīrā hurufun evveli elifdür ve elifun evveli noḡṡadır ve İmām ‘Alī o noqta benüm didiği ya’ni cümle eşyānuñ aşlı benüm dimekdür. Cemī’-i dirliğine dirler //154a// ve girü aña rāci’dür ve beyte varmaḡ gelmek ḡaḡk’a yokdur. Ey tālib ‘anāşır sebeb-i i’tibārī ḡalḡa tefhīm içündür. Heme ṡarīkatde rumūzdur.

Beyt-i Hâkîkat:

Bu señ ki señ demek señ re'siñ (?)
 Degülsün cân degülsün ten degülsün
 Bu senligi ki kendüñe sen itdüñ
 Cehennem âteşin elüñle yakduñ
 Zîrâ gören oldur görinen oldur
 Hemân bir gün irâde aña yoldur

Bulur “men ‘aref” sırrına vâkıf olan “ve men dağalehü kâne âminen”¹³ zümresinden eyleye //154b// Āh āh nitekim resü'lillāh buyurur: “Küllü ma'būdun maqşūdun ve küllü maqşūdun ma'būdun”¹⁴ farkına varavuz ve zamān imāmına irişevüz zîrâ ma'būdumuz maqşūdumuz muḥabbetimiz imām-ı zamāndur ki mihr-i mürşiddür ki İmām 'Alî didiği oldur. Ancağ kavluhu te'ālâ “yevme tüble's-serā'ir”¹⁵ ya'ni Hâk te'ālānuñ sırları ve seyrānları ve 'azābları cân 'alâmetinde gösterür zîrâ yevmü'l-kıyāme vücūd-ı insānda olur ve yevmü'l-faşl ve yevmü'l-esrār ve yevmü'd-dîn ol sâ'at ve ol demdür ki resül 'aleyhi's-selām buyurur: “Men eḥabbe şey'en ekşere zikrih”¹⁶ Zîrâ 'aşık 'ayn-ı ma'şukdur ve ḥîn-i vefātında cân 'alâmetinde //155a// anı naşib iderler ve anuñla aldanup cânını ol sevdiğine öyle teslîm ider. İmdi ey cân-ı cihān ma'lûm ola ki ḥazret-i Fâtımatu'z-zehrâ cân 'alâmeti vaqtinde 'Azrâ'il geldi cânını teslîm itmedi illâ sevgilüstüne ki Muḥammed Muştafâ'ya teslîm eylediği 'aleme meşhûrdur. Ve dağı Kayğusuz Sultān buyurur ki mürşid-i kāmil oldur ki kendini bilmiş ola. Hâk'ı kendi vücūdi şehrinde bulmuş ola ve şey' şifātından kırtulup Hâk şifātına girmiş ola ve Hâk ile birleşmiş ola ḥazret-i Süleymān gibi ḥātem sâhibi ola, riyāzet iklîmi taşarrufunda //155b// ola. Her kim imām-ı zamānı fark itmedi cāhil kaldı. Resül 'aleyhi's-selām buyurur: “Men lem ya'rif imāme zamānihî kad mâte meyteten cāhiliyyeten”¹⁷ ve pîrler dağı buyurur: “Peyğamberimizün kavlınce mürşide varmak el etek sâhibi olmak nitekim kavluhü te'ālâ “İnne'l-lezîne yubāyi'üneke”¹⁸ ilâ āhirihi ve zamān-ı imām-ı ḥalîfe ḥikmet-i muḥlakdur iktidâ eylemek. Zîrâ al ele el Hâk'a ir. Hâk Muḥammed 'Alî'ye çıkdı ve çıka ve peygamber 'aleyhi's-selāmuñ kavli mücebince küllü ma'būdun ve maqşūdun”¹⁹ 'ale'd-devām küllî muḥabbetimiz ve maqşūdumuz imām-ı zamāndur ki buyurmuşlar: “Küllü şey'in yerci'u ilâ aşlihî”²⁰ Ma'lûm ola ki ḥâk ve bâtil cân 'alâmetinde //156a// dür. Bu ma'nâyı fark iden 'aşık'a aşık olsun.

Beyt-i ḥâkîkat:

Yetmiş iki sıfātla gelür ol la'în
 Ben 'Azrâ'ilem cânuñ baña eyle dir teslîm
 Yetmiş üçünde gelür ol nāmdār
 Şağında bir ḥalîfe şolında bir muḥibbi var
 Başında mühri elinde güli reyḥān
 Kıbz eyler cânı 'aliyyü'l-a'lāya eyler revān
 Odur mürşid-i kāmil Hâk yolında delîl
 Al ele el Hâk Muḥammed 'Alî'ye eyler vāşıl
 Ğarîk-i rahmet-i Yezdān ber-kesî bād

Ki kâtib-râ be-El-ḥamdü kuned şâd
Levh-i maḥfûz u mazhar-ı Haḫsun ger iderseñ vücüdün idrâk

Sonnotlar

- ¹ Namık Açıköz, “Bakâyi'nin Battalnâme Adlı Eserindeki Elifnâme”, *Fırat Havzası II.Folklor ve Etnoğrafya Sempozyumu*, Elazığ 1989, s.1-5; İsmet Çetin, “Elifnâmeler ve Sefil Ali'nin Bir Elifnâmesi”, *Milli Folklor*, Ankara 1992, Kış 4, s.39-42; Mustafa Demirel, “Âşık Paşa'nın Elifnâmesi ve Dil Özellikleri”, *Bilgi Bilim-Kültür Dergisi*, Ankara 1996, Güz 3, s. 202-246; Burhan Kaçar, “Türk Edebiyatında Elifnâmeler”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Sektör Bildirileri I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 307-315; Fikret Türkmen, “Yazılı Kaynaklardaki (Cönklerdeki) Bektâşi şâirlerin Şiirlerinde Görülen Yeni Şekiller” *I.Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyum Bildirileri (22-24 Ekim 1998)*, Ankara 1999, s.339-355; Nihat Öztoprak, “Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnâmeleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 2006, c.XXXV, s.135-167; Nihat Öztoprak, “Elifnâme Yazma Geleneğine Göre Fuzûlî'nin Elifnâmesi Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Uluslar arası V. Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Değişibilimi Yazıları*, İstanbul 2006, Pegem A Yayıncılık, s.327-336; Selami Turan, “Hatâyi'nin Elifnâme Tarzında Yazılmış Şiirleri”, *Araştırmalar İnsan Bilimleri Araştırmaları*, Isparta 2004, S.XI, s.107-125; Hakan Taş, “Deli Birâder Gazâlî'nin Elif-nâmesi”, *Turkish Studies International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turcic*, Volume 3/2, Spring 2008, s. 642-652; Ahmet Gökçimen, “Türkmen Edebiyatında Elifnâme”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, Erzurum 2010, S.43, s.105-120; Elmira Memmedova, “Türk Tasavvuf Şiirinde Elifnâme-Yaşnâmenin Senkretik Bir Örneği Üzerine”, *21.Yüzyılda Türk Dünyası Uluslar arası Sempozyumu Bildirileri 02-05 Aralık 2010 Lefke KKTC*, EkoAvrasya Yayınları, Mart 2011, s.231-243; Mehmet Temizkan, “Azerbaycan,Türkmenistan ve Anadolu Sahası Elif-nâmeleri Üzerine” *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 9-15 Nisan 2006*, İzmir 2007. S.2069-2081.
- ² Bu konuda Ahmed Yaşar Ocak'ın, kaynakçada künyesi verilen *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süflük: Kalenderiler* adlı eserinde ayrıntılı bilgi yer almaktadır.
- ³ “Allah Âdem'i kendi sûretinde yarattı.” Hadis, Buhari, İstizan 1, <http://www.sorularlaislamiyet.com>
- ⁴ “(Hani Rabbin meleklere, “Ben kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş balçıktan bir insan yaratacağım Onu düzenleyip) içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için hemen saygı ile eğilin” demişti.” Kur'an-ı Kerim, Hicr 99/28- 29.
- ⁵ “Allah mahluklarını karanlıkların içinden yarattı sonra onları nûruyla nurlandırdı.” Hadis. Bu hadis kaynaklarda şu biçimde yer almaktadır: “ Allah, yaratıkları karanlık içinde yarattı ve sonra onların üzerine nurundan gönderdi...” Tirmizi.<http://www.mursit.com.tr>
- ⁶ “Ben be'nin altındaki noktayım.” Hz. Ali.
- ⁷ “Ben ilmin şehriyim, Ali ise kapısıdır.” Hadis, *el- Cami'us-Sağır* 1/415, *Sevaik'ul Muhrika* 73; *Tehzib'ut-Tehzib* 6/320; *Müstedrek-i Hâkim* 3/126, <http://www.sorularlaislamiyet.com>

- ⁸ “(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar.” Kur’ân-ı Kerîm, Rahman 55/19.
- ⁹ “Ol (der) hemen olur.” Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/117; Âl-i İmrân, 3/47,59; En’âm, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yasin, 36/82; Mü’min, 40/68.
- ¹⁰ “Ali’den başka genç, (Zülfikâr’dan başka kılıç) yoktur.” Hadis olduğu söylenen bu söz hadis kaynaklarında yer almamaktadır.
- ¹¹ “Etin etimdir.” Hadis olduğu söylenen bu söz hadis kaynaklarında yer almamaktadır.
- ¹² “*Lev lâke lev lâk le mâ halaktü’l-eflâk*”, Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım, sözünün hadis-i kudsi olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte Türk edebiyatında Hz. Peygamber’le ilgili olarak sık sık zikredilir.
- ¹³ “Oraya kim girerse, güven içinde olur.” Kur’ân-ı Kerîm, Al-i İmran, 3/ 97.
- ¹⁴ Bir kişinin maksûdu ne ise Ma’bûdu dahi odur.
- ¹⁵ “Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla!” Kur’ân-ı Kerîm, Tânk, 86/ 9.
- ¹⁶ Kişi sevdiği şeyi çok zikreder.
- ¹⁷ “Her kim zamanın imamını bilmeden ölürse câhiliye devrindeki kâfirlerin ölümü gibi olur.” Mürsel hadis, <http://www.sorularlailamiyet.com>
- ¹⁸ “Sana biât edenler ancak Allah’a biât etmiş olurlar ...” Kur’ân-ı Kerîm, Fetih, 48/ 10.
- ¹⁹ Bir kişinin Ma’bûdu ne ise maksûdu dahi odur.
- ²⁰ Her şey aslına rücû eder.

Kaynakça

- Çelebioğlu, Âmil. (1998). “Harflere Dair”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, der. N.Ötoprak, S.Deniz. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülkâki. (1932). *Kaygusuz Vizeli Alaeddin*. İstanbul: Remzi Kütüphanesi.
- Güzel, Abdurrahman . (2004). *Kaygusuz Abdal*. Ankara: Akçağ Yayınları.
-, (1983). *Kaygusuz Abdal’ın Mensur Eserleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- <http://www.sorularlailamiyet.com>
- Kaçalın, Mustafa. (2005). “Vizeli Kaygusuz Alaeddin ve Şiirleri” *Vize II. Tarih ve Kültür Sempozyumu* (Vize 10 Haziran 2005). İstanbul: Has Matbaacılık.
- Kanık, Mahmut.(2000). *Harflerin İlmî, İbni Arabî*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Ocak, A.Yaşar. (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süfilik: Kalenderîler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öztoprak, Nihat. (2006). “Bursalı Feyzi Efendi’nin Elifnâmeleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c.XXXV: 135-167.
- Tökel, Dursun Ali. (2003). *Divan Şiirinde Harf Simgeçiliği*. Ankara: Hece Yayınları.
- Usluer, Fatih. (2009). *Hurufilik, İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren*. İstanbul: Kambalçı Yayınları.
- Yılmaz, Mehmet. (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*. İstanbul: Enderun Kitabevi.